

רטז א ברכת הריח כשם שאסור וכו'. איכא למידק ללאזה
זורך תלה רבינו איסור הנחת הריח בלא נכרה באיסור אכילה
ושתייה בלא נכרה אבל לשון הרמב"ם נראה פרק ט' כך הוא כשם
שאסור לאדם ליהנות במאכל או במשקה קודם נכרה כך אסור לו

ליהנות בריח טוב קודם נכרה ונראה
דכתב כן משום דנפרק כילד מצרכין
(דף מ"ג.) איחא אמר רבי זירא אמר
רבא בר ירמיה מאימתי מצרכין על
הריח (של מוגמר) משתעלה תמרתו
אמר ליה רבי זירא לרבא בר ירמיה
והא לא קא ארע אמר ליה ולטעמין
המוציא לחם מן הארץ דמצרכין והא
לא אכל אלא דעתיה למיכל הכא נמי
דעתיה לארוחי דקשה טווא מאי קא
קלקא דעתיה דמקשה וכו' לא ידע
דכל הנכרות הן עוצר לעשייתן אלא
לרין לומר דהוה פשיטא ליה דנשעת
עשייתן נמי מצי מצרכין ולא אמרו
עוצר לעשייתן אלא לאפוקי לאחר
עשייתן ונכרת הריח ודאי שפיר מצי
לנכך נשעה שמריח לכן קשיא ליה
על מה שאמר משתעלה תמרתו
דהיינו כשעולה קיטור העשן שממנו
ועולה דלא הריח צו עדיין ולא נהנה
דלמה יצרך באותה שעה והא לא קא
ארע שמוטב היה שימתין עד דקא
ארע ומשני ולטעמין המוציא וכו'
כלומר כיון דנכרת המוציא אי

אפשר לנכך נשעה שנהנה ואוכל אלא קודם אכילה או לאחר אכילה וצריך לנכך קודם אכילה כדי שיהא עוצר לעשייתן ושפיר דמי כיון
דדעתיה למיכל הכא נמי דעתיה לארוחי כלומר אף על פי דהיה יכול לנכך נשעה שמריח ונהנה ממנו מכל מקום כדי שלא לחלק תקנו
גם בריח שיצרך קודם שנהנה כשם שמצרכין באכילה ושתייה קודם שנהנה ועל פי זה יצא על נכון לשון הרמב"ם שאמר כשם וכו' כלומר
דאף על פי דהגון היה לנכך נכרת הריח נשעה שמריח אפילו הכי כדי שלא לחלק תקנו חכמים כשם דבאכילה ושתייה אסור ליהנות
עד שיצרך קודם שנהנה הכא נמי גבי נכרת הריח צריך לנכך קודם שנהנה ולא נשעה שנהנה: **אב"ל** לשון רבינו שחלה איסור הנחת
הריח גרידא בלא נכרה באיסור אכילה ושתייה בלא נכרה קשיא דאין לה גמרא. ונראה לישב מדאמר צפרק כילד מצרכין לשם (מג): מנין
שמצרכין על הריח שנאמר כל הנשמה תהלל יה איזהו דבר שהנשמה נהנה ממנו ואין הגוף נהנה ממנו הוי אומר זה הריח דמשמע
דאמתניתין קאי דמי וזהו אומר על המוגמר דמשמע דחייב לנכך על המוגמר וקאמר מנין דחייב לנכך על המוגמר דילמא רשות הוא
אי בעי מצרכין ואי בעי לא מצרכין וקאמר מדכתיב כל הנשמה תהלל יה איזהו וכו' כלומר מדהוה ליה למימר הנשמה תהלל יה וקאמר
כל הנשמה אלמא דהכי קאמר קרא אף על פי דמדינא לא היה אלא רשות לנכך על הריח כיון שאין צו הנאה גם לגוף אפילו הכי
כל שהנשמה נהנה ממנו דינו כמו שנהנה גם הגוף ואסור ליהנות בלא נכרה ועל פי זה אמר רבינו כשם שאסור ליהנות באכילה וכו'
ואחר כך אמר ויצרך קודם הריח כמו שמצרכין על האוכל קודם האכילה והוא מדאמר רבי זירא וכו' כמו שכתבנו לדברי הרמב"ם: **אב"ל**
לאחריו אין צריך לברך בלום. זה לשון רש"י צנדה (ר"ש דף נ"ז) ריחנא אין טעון נכרה לאחריו משום דהנאה מועטת היא עד
כאן לשונו רצונו לומר דמיד לאחר שהריח נפסקה ההנאה ודמי לאוכל ונתעכל המזון נמצאו דאין מצרכין לאחריו:

ב ואם אינו עץ וכו'. שם כל המוגמרות מצרכין עליהם צורא עצי בשמים חוץ ממוסק שמן חיה הוא ופירש רש"י שהוא מן
חיה הרעי של חיה עד כאן לשונו וכן כתב בנכרות מהר"ם (י"א) וזה לשונו ועל ריח מושק שמן חיה הוא ופירש רש"י שהוא מן
חיה מצרך צורא מיני בשמים ובמקלם ספרי רבינו כתוב גם כן צורא חיה במקום זעת חיה: **ובזה** שכתב בספרי רבינו שהוא מין חיה.
כן כתבו הרי"ף (לא): והרא"ש שמין חיה הוא אבל בגמרא ופירוש רש"י (ד"ה שהוא) איחא שמן חיה הוא וכן כתב הרמב"ם (נכרות פ"ט ה"א)
שהוא מן החיה וכן נראה צעני עיקר:

דרכי משה

רטז (א) ובתוספות פרק מקום שנהגו (פסחים נג: ד"ה אין מצרכין) ובמרדכי ריש פרק אלו דברים (ס"י קפט) דאין מצרכין אלא על דבר
שגופו נהנה ממנו ולכן אין מצרכין אמאורות בכל יום רק במוצאי שבת שנברא בו האש ועל אור השמש המתחדש בכל יום עכ"ל
ונראה שזהו הטעם שאין מצרכין אקול:

פרישה

רטז (ב) כך אסור ליהנות מריח טוב עד שיברך וכו'. שנאמר כל
הנשמה תהלל יה הללויה איזהו דבר שהנשמה נהנה ממנו ואין הגוף נהנה
ממנו זה הריח. גמרא: (ג) **ואם הוא עשב וכו'.** צמימיו (פ"ט ה"א) כתב
או מין עשב מצרך צורא עצי בשמים: (ג) **כמו המור.** כתב רבינו יונה
(לא: ד"ה חוץ) אינו מה שנקרא מור נחורה שאותו מעשי בשמים הוא כמו
הגהות והערות

רטז א בדפוס ספרדי ושלונקי "ממין חיה". ועיין מור וקציעה: [ב] עד כאן הוספו מכת"י. ונשמט מהדפוסים בנראה ע"י מגיה שחשב שהוא כפל לשון
עם מש"כ לקמן בשם הרמב"ם. ואינו כן דכאן כוננו למש"כ בהלכה א "המור שהוא מן החיה" ולקמן כתב "ברמב"ם כתב "אח"כ" (כ"ה בכת"י) וכוננו להלכה
ב' בדין מוגמר שכתב "ואם היה ממין חיה" וכוננו למור:

מור הואיל ואתא לידן נימא ביה מילתא יש אומרים שהוא זיעת חיה והנכון שחיה ידועה היא וכו' עד בתר השתא אזלינן. כן כתבו שם תלמידי ה"ר יונה (ל"א: ד"ה סוף) והר"ש שם כל הדברים אלו שם (ס"י לה) גם כן וכתב על דברי ה"ר יונה דלא ידעו צריכה ראייה: ואם היה הדבר שהריח יוצא ממנו פרי ראוי לאכילה וכו'. שם (נרכות מג:) ה"ל מאן דמורס צלמנוגא או צלמנוגא אומר כרון שנתן ריח טוב בפירות: ועל כולם אם אמר בורא מיני בשמים יצא הילכך על דבר שהוא מסופק בו מהו מברך בורא מיני בשמים. שם כתבו התוספות (מג. ד"ה ועל ההדס) והמרדכי (ס"י קמז) שמי שהוא מסופק אם נושם זה מין עץ או מין אדמה יש מפרשים שמנך שהכל דעל כולם אם אמר שהכל יצא וה"ר משה מקולי (סמ"ג עשין כו ה"ל נרכות הרי"ק ק"ג ע"ד) היה אומר שיערך טורא מיני בשמים וכן כתב הרמב"ם בפרק ט' (נרכות ה"ה) ועל הכל אם אמר טורא מיני בשמים יצא. והכי נקטינן ומשמע מדברי הרמב"ם (שם ה"ה) ומדברי רבינו דאפילו המריח בפרי אם אמר טורא מיני בשמים יצא: ופירשו התוספות הא דמברכין על דבר העומד לאכילה דוקא בשלקחו להריח בו או לאכלו ולהריח בו אבל אם אכלו ולא נתכוין להריח בו אלא אגב אורחיה העלה ריח אינו מברך: יד ובאתרוג של מצוה כתב אבי העזרי המריח בו מברך. וה"ר שמחה כתב דלאו לריח עביד (מ) והמריח בו אינו מברך: (ב) כתב ה"ר מאיר מרוטנבורק על אגוז מושקט"א מברך ברוך שנתן ריח טוב בפירות כיון דפרי עץ הוא הוה ליה כמו אתרוג: ג וכתב עוד על ריח קנה וקנמן וכיוצא בהם

מור הואיל ואתא לידן נימא ביה מילתא יש אומרים שהוא זיעת חיה. והנכון ג' (ה) שחיה ידועה היא ויש לה כמין חטוטרת בצוארה ומתקבץ שם תחלה כמין דם ואחר כך מתייבש ונעשה ממנו המור. והרמ"ה היה אוסר לאכלו משום חשש דם. וה"ר יונה כתב שאפשר ליתן בו טעם להתיירו דפירשא בעלמא הוא אף על גב דתחלתו היה דם דבתר השתא אזלינן. תדע שהרי הדבש אם נפל בו חתיכת איסור אף על פי שהאיסור נימוח בתוכו כיון שדרך הדבש להחזיר הדבר הנופל לתוכו דבש (י) דיינינן ליה כמו דבש הכא נמי אף על פי שתחלתו היה דם בתר השתא אזלינן. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב על דבריו ונראה לי דאפילו ראייתו צריכה ראייה ד'. ואם היה הדבר שהריח יוצא ממנו פרי שראוי לאכילה כגון אתרוג או תפוח מברך עליו ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם הנותן הן ריח טוב בפירות. (י) ועל כולם אם אמר בורא מיני בשמים יצא. הילכך על דבר שהוא מסופק בו מהו מברך בורא מיני בשמים. ופירשו התוספות הא דמברכין על דבר העומד לאכילה דוקא בשלקחו להריח בו או לאכלו ולהריח בו אבל אם אכלו ולא נתכוין להריח בו אלא אגב אורחיה העלה ריח אינו מברך: יד ובאתרוג של מצוה כתב אבי העזרי המריח בו מברך. וה"ר שמחה כתב דלאו לריח עביד (מ) והמריח בו אינו מברך: (ב) כתב ה"ר מאיר מרוטנבורק על אגוז מושקט"א מברך ברוך שנתן ריח טוב בפירות כיון דפרי עץ הוא הוה ליה כמו אתרוג: ג וכתב עוד על ריח קנה וקנמן וכיוצא בהם

מור הואיל ואתא לידן נימא ביה מילתא יש אומרים שהוא זיעת חיה. והנכון ג' (ה) שחיה ידועה היא ויש לה כמין חטוטרת בצוארה ומתקבץ שם תחלה כמין דם ואחר כך מתייבש ונעשה ממנו המור. והרמ"ה היה אוסר לאכלו משום חשש דם. וה"ר יונה כתב שאפשר ליתן בו טעם להתיירו דפירשא בעלמא הוא אף על גב דתחלתו היה דם דבתר השתא אזלינן. תדע שהרי הדבש אם נפל בו חתיכת איסור אף על פי שהאיסור נימוח בתוכו כיון שדרך הדבש להחזיר הדבר הנופל לתוכו דבש (י) דיינינן ליה כמו דבש הכא נמי אף על פי שתחלתו היה דם בתר השתא אזלינן. ואדוני אבי הרא"ש ז"ל כתב על דבריו ונראה לי דאפילו ראייתו צריכה ראייה ד'. ואם היה הדבר שהריח יוצא ממנו פרי שראוי לאכילה כגון אתרוג או תפוח מברך עליו ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם הנותן הן ריח טוב בפירות. (י) ועל כולם אם אמר בורא מיני בשמים יצא. הילכך על דבר שהוא מסופק בו מהו מברך בורא מיני בשמים. ופירשו התוספות הא דמברכין על דבר העומד לאכילה דוקא בשלקחו להריח בו או לאכלו ולהריח בו אבל אם אכלו ולא נתכוין להריח בו אלא אגב אורחיה העלה ריח אינו מברך: יד ובאתרוג של מצוה כתב אבי העזרי המריח בו מברך. וה"ר שמחה כתב דלאו לריח עביד (מ) והמריח בו אינו מברך: (ב) כתב ה"ר מאיר מרוטנבורק על אגוז מושקט"א מברך ברוך שנתן ריח טוב בפירות כיון דפרי עץ הוא הוה ליה כמו אתרוג: ג וכתב עוד על ריח קנה וקנמן וכיוצא בהם

עיקר וכן פסק בנמ"ק (ס"י קג נהגה אות יא) כראש"ה אפילו הכי נכון ליזהר שלא להריח בו לאפוקי נפשיה מספק נרכה צלמנוגא דרעותא וכן פסק בשלחן ערוך (ס"ד):

ד ובתב עוד על ריח קנה וכו'. נכרכות מהר"ם כחוב ועל כל מיני ריח כגון ריח קנה וקנמן נעגלי"ך וכיוצא בהן מברך טורא עליו בשמים וכן כתב המרדכי בשמו בפרק כ"ד מברכין והא דכתב

ידא) ובאתרוג של מצוה כתב אבי העזרי (ח"ב ס"י תרפא) המריח בו מברך וה"ר שמחה כתב דלאו לריח עביד וכו'. במרדכי פרק כ"ד מברכין (ס"י קמז) ונהגות מיימון פרק ט' מהלכות נרכות (אות ה):

ב) כתב ה"ר מאיר מרוטנבורק (נרכות מהר"ם יא.) על אגוז מושקט"א מברך ברוך שנתן ריח טוב בפירות וכו'. כ"כ המרדכי בפרק כ"ד מברכין (שם) וכן כתבו הגהות מיימון (שם אות ה) ג"כ: ג ובתב עוד (שם) על ריח קנה וקנמן וכו'. גם זה נמרדכי שם ונראה שהטעם שהוא מחלק בין נרכה ריח דלגוז לנרכה ריח דקנה משום דמשמע ליה דלגוז הוא עיקר פרי וקנה וקנמן אינם

פרישה

לומר כל חיה דעלמא יכולין לעשות האומנין מזיעתן בשמי מור על זה כתב שהנכון צעניו שאין עושין מור אלא מהיה ידועה הנקראת מור ולא מזיעתה אלא מהדס המתקבץ בו והשתא אחי שפיר מה שכתב חתלה והוא מין חיה וכו' שהמור נעשה מעצמות החיה הנקראת מור ולכן הנשמים נקראין מור על שם החיה שמדס שלה עושין המור: (י) ועל כולם אם אמר וכו'. משמע מדברי רבינו דאפילו המריח בפרי אם אמר טורא מיני בשמים יצא. ים יוסף: (מ) והמריח בו אינו מברך וכו'. לכן טוב שלא יריח בו כדי לאפוקי נפשיה מפלוגתא:

הגהות והערות

ג] בדפוס"ר כ"ח גוסף והנכון "בעיני" וכ"ה בדפוסים האחרונים. ובדפוס"ר ליתא: ד] ר"ל דבר איסור שנפל תוך הרבש גופא אין כ"כ היתר גמור אם לא מחמת שטעמו פגום כדאמרין לענין [שמן] [דבש] בכלים שלהי פוק אין מעמידין [ע"ז לט, ב] [מהר"י כ"כ כ"ה]: ה] בכתב"ה ובדפוס ספרדי מנוכח ושלונקי "אשר נתן ריח טוב" ולקמן בסיומן זה גירסת כל הדפוסים "שנתן ריח טוב" בלשון עבר שהוא קיצור מ"אשר נתן", וכ"ה בגמרא. וכ"כ בא"ר שצריך לומר בלשון עבר ועיין דברי חמודות אות ק"ז:

מהר"ם גופיה דעל אכילה עץ קינמון שקורים צימיהר"ד וקנה עיקר פרי (א): ואדוני אבי ז"ל כתב ברוך שנתן ריח טוב שקורין קניל"א מברכין בורא פרי האדמה ומצאו גם כן המרדכי ר"ש פרק כ"ד מברכין (ס"י ק"ה) מפני שרגילין לאוכלו ציוצא וגם הוא גדל על הארץ כמו קנים וכן כתב רבינו לעיל בסוף סימן ר"ב בסתם על קניל"א בורא פרי האדמה והיינו עץ קינמון כמו שכתב לשם בית יוסף אלמא דלאו עץ הוא יש ליישב דודאי כל זה עץ הוא ולכך מברכין על ריחו עצי נשמים אלא דלענין אכילתו כיון שאין זה עיקר הפרי מברכין עליו בורא פרי האדמה ועוד יש לומר לדעת רבינו שמופס דעת הרא"ש שכתב על ריח קנה וקינמון וכיוצא בהם דמברכים ברוך שנתן ריח טוב בפירות וסובר דפרי האדמה הוא ולא עץ כלל ולכך מברך על אכילתו גם כן בורא פרי האדמה וכן פסק בשלחן ערוך כאן (ס"ט) ולעיל סוף סימן ר"ב (ס"י:): והמסמכי פירוש רש"י בפרק המביא (ב"ה ג):

ד"ה גמולתו) הוא שרף של עץ שעשין ממנו זפת וכן כתב הר"ן פרק שמנה טרלים (שנח מ: ד"ה מטטני): ומי הורד וכו'. פירוש כיון דהורד כלל צדיסולו ועיקרו יואל ויש לו טעם ורד ממש אם כן אינו זיעה בעלתא כמו שאר פירות גדלעיל בסיומן ר"ב (קטעט):

ה' משחא דאפרסמון מברכין עליו בורא שמן ערב. סם צמרל תניא דעל עץ אפרסמון עצמו מצרך עלי בשמים ועל שמן אפרסמון מצרך צורל שמן ערב וגרלה לשם מפירוט רש"י וכן פירש ה"ר יונה דלפי דחשוב הוא שהיה גדל מריחו ועל סם הריח היה נקראת יריחו והוא פנג האמור ביחזקאל (כו י) קצעו לו צרכה צפני

שבתות

והראב"ד חלק ואמר שאינו מצרך על מי הורד אלל מיני בשמים וכתיב ה"ר יונה (לא: ד"ה וכתיב רמז') שנראה לו שטעמו של הראב"ד מפני שאין מי הורד באים מן העץ עצמו אלל מהפרי הנצרב בתוכו ואפשר לומר שאף על פי שאינו בא מהעץ של הורד עצמו כיון שכל מדבר הנצרב בתוכו מברכין עליה צורל עלי בשמים. מיהו כתב אחר כך כיון דספיקא הוי מצרך צורל מיני בשמים ולענין הלכה כיון דהרמב"ם והראב"ש מסכימים לדעת אחת הכי נקטינן:

ויש אומרים שמברכין על הלבונה בורא מיני בשמים וכו'. נראה דלדעת זה הוא הדין דעל [ג] המנטני מצרך צורל מיני בשמים וכן כתב ה"ר יונה (סס) שהראב"ד אומר שעל מי הורד והמנטני והלבונה אינו מצרך אלל צורל מיני בשמים:

ד' משחא דאפרסמון מברך עליו בורא שמן ערב. כפרק כילד מצרכין (מג.) וכתב ה"ר יונה (לג: ד"ה ומשחא דאפרסמא) לפי שנמצא בארץ ישראל והוא חשוב קצוץ לו צרכה בפני עצמו:

פרישה

(ט) **מברך בורא עצי בשמים.** משום דלפין דומה לאגוז דהוא עיקר פרי וקנה וקינמון אינם עיקר פרי בית יוסף. פירוש לפירושו לפי שהעץ עושה גם פירות אחרים וזלם הקנה והקינמון: (י) **ברוך שנתן ריה טוב בפירות.** לפי שהן נאכלין במרקהם והרי הן כאלמונים. רש"י: (והדבונה) והמסטיכי הוא מין שרף. ר"ן סוף פרק שמונה עשרים (שנת מ: גמולו) וכן פירש רש"י בפרק המציא (דמא לג: ד"ה במסמקי) על מסטיכי דהיינו שרף של עצים שעושין ממנו זפת: (יא) **ומי הורד.** ביון שיוצאין וכו' כמה ה"ר יונה שאף

חדושי הגהות

רצו [א] פירוש לפירושו לפי שהעץ עושה גם פירות אחרים וזולת הקנה וקומנון (פרישה): [ג] פירש רש"י פרק המבוא שהוא שרק של פך ששני ממנו ופת וכן כתב ר"ן בפרק שמונה עשרים (צ"ח ושכנה"ג): [ג] בבור וכן ברמב"ם שלפניו איחא מקטיי ורש"י צ"ח (לג): איחא מוספקי ואפשר שהכל חד והאחריות לפוס המוצאות יתפלו: [ד] אע"ג דלעיל סימן ר"ב וסימן ר"ה נכתב דגבי פירות שנחשלו ונכנס טעם פרי נמים שמנך עליו טורא פרי העץ לעת הרא"ש ופירות שסחטן אין מברכין על המשקה היחול מהן אלא שהכל נהיה בדברו אם כן הלא נמי יחול דלף על גב דמברכין על משחא כבישא ע"י בשמים כיון שנכנס טעם הבשמים בשמן מכל מקום מי ורד לא יברך עליו אלא טורא מיני בשמים יכ לומר דשאיני גבי פירות שסחטן דשחנה טעם המשקה לגרעוהא אין מברכין עליו אלא שהכל נהיה בדברו אבל כשנחשלו נמים לא נשחנה טעמן לגרעוהא שטעם המים כטעם הפרי מברכין עליו טורא פרי העץ אבל הלא הלא ליהריה הוי איפכא שמי ורד ריחן נודף יומר ממשחא כבישא שאין זו אלא מהריח שנחשו הבשמים זו (מהר"ח) וכן כתב ה"ח והמגן אברהם (פ"ח ו):

הגהות והערות

[ו] **ברא"ש** (הביאו הכ"י כאן) הגירסא "בפירות האדמה" וכבר העיר על כך במעדני יו"ט: [א*] **בדפוסים** אחרים וכת"י "רושש" או "רושו" או "רוחא" או "רוזין" והכל אחד: [ז] **פ"א** עצי בשמים, וכן גירסת המעדני יו"ט: [ח] **בדפוס** פייבי "והלבונה והמינט" ובכת"י פריש "והמינטיש", וביתר כתה"י והדפוסים מצטייני או מסתייני כלשון הגמרא: [ט] **בדפוס** מנטובה ושלוניקי "שאין מברכין על הלבונה בורא עצי בשמים". ובדפוס ספרדי וכת"י לונדון "שמברכין על הלבונה בורא פרי בשמים":

ה—ו בשרתא ומשחא כבישא ומשחא טחינא על כולם מברך בורא עצי בשמים. שם אמר רב אלא נר אהנה האי כשרתא מברכין עליה בורא עצי בשמים אבל משחא כבישא לא ורב כהנא אמר אפילו משחא כבישא אבל משחא טחינא לא נהרדעי

אמרי אפילו משחא טחינא ופסקו

הרי"ף (לכ): והרא"ש (סי' לו)

נהרדעי: ומ"ש רבינו ופירש

בערוך (ערך נשר) בשרתא עיקרו

שמן זית וכו'. גם פה שכתב

בשם הראב"ד דוקא שהעצים

בתוכו וכו' עד דמיני בשמים

כ"ד הכ"ז. כן כתבו שם ה"ר יונה

(ד"ה וכשרתא) והרא"ש (סע):

ומ"ש רבינו וכו' ע"כ ע"כ

שיחא עיקרן קיים קצת הי"ב

אם פיננו ואין בו כלום

מהבשמים יש אומרים שאין

מברכין על ריחו אלא בורא שמן

ערב ויש אומרים שאין מברכין

עליו כ"ד וכו'. סגורא יב' זו

האחרונה היא סגורא הרמב"ם שכתב

כפ"ט (ה"ח) שהמריח כללים שהן מוגמרין אינו מברך לפי שאין שם

עיקר אלא ריח בלא עיקר [ו]. ואין נראה שיהיה כן דעת רבינו חננאל

שהרי כתבו התוספות (שם מג. ד"ה משחא) וה"ר יונה (שם ד"ה ומשחא)

בשמו למשחא כבישא היינו שכובשים שומשמיין וורד ועצי בשמים ומינים

הרבה וקולט השומשמיין הריח של בשמים וסוחטין וטוחנים אותם ויש

זו ריח של בשמים ומשחא טחינא קרוב לטחינתן נתן עליהם ע"כ נחש

מהו דמינא כיון דקרוב לטחינתן נתן בהם לא קלטו קמ"ל ומשמע

שאף על פי שאין כאן עיקר הנושם כלל אלא הריח שקלטו השומשמיין

ממנו מברך בורא עצי בשמים וכן נראה מדברי הרשב"א (מג: ד"ה אמר

מר זוטרא) שרצה להציא ראייה דעל מי הורד מברך בורא עצי בשמים

מדכתב רבינו האי משחא כבישא כגון שומשמיין שכובשים אותם עם

ורד ועם צינפס"ג ועם זולתם מעצי בשמים עד שמתחישן וקולט הריח

דאלמא אפילו שמן הקולט ריח הורד מברך עליו בורא עצי בשמים

כל שכן מי הורד בעצמן עכ"ל משמע שהדיא דלפירוש זה אף על

פי שאין מהנושם בשמן כלל ועיקר מברך עליו בורא עצי בשמים מפני

קליטת הריח ורבינו גם כן חלק על דברי הרמב"ם בסימן שאחר זה

(א*) [1]:

הרמב"ם שכתב בפרק ט' שהמריח כללים וכו' והא לימא דהלל ברמב"ם מפורש דמחלק בין שמן שעירבו בו בשמים וסינגן וצין כלים המוגמרין

דרבי משה

(א*) ועיין לקמן בסימן שאחר זה מה שכתבתי שם (אות א):

פרישה

(טו) בשותא. נגמרא כשרתא ואפשר שנקרא (כשרתא) [כשרתא] על שם

שהכשירו אותו ותקנוהו בכמה מיני בשמים: (טז) ומשחא טחינא. פירוש

קרוב לטחינתן נתן עליהם עצי נושם עיין שם נה"ר יונה דף (ל"ה ע"א)

(לכ: ד"ה ומשחא) ורש"י פירש שם צנין אחר: (יז) שבכשירין. זהו

לגירסא כשרתא אבל בספרים אחרים כתוב שמכשירין: (יח) ואם היו

מעורבין בתוכו מיני בשמים ועשבי בשמים [וכו']. עיין באשיר"י

(סימן לו) שכתב ע"י חתם מיני והוא נכון יותר ואדלפיל קאי אקודם הוצאתן

והא דלא מברכין אלא אחד בפני עצמו וכמו שכתב אחר כך היינו טעמא כיון

שאין לפנינו אלא מוגמרין בזה השמן והריח נא לו יחד לכן אליבא דכולי

עלמא אינו מברך כאן אלא מיני בשמים וק"ל: (יט) וכו' ע"כ ע"כ

חדושי הגהות

[ה] בגמרא כשרתא ואפשר שנקרא (כשורא) [כשרתא כ"ל] על שם שהכשירו אותו ותקנוהו בכמה מיני בשמים (פרישה) ועיין ב"ח: [ו] עיין ב"ח ומגן

אברהם (פ"ק י): [ז] ובאן לא נחית אלא לומר דאם סינגן אין ברכתו בורא עצי בשמים אלא לומר דאם לא היה ואלמר דאם לא היה (מהר"ם):

הגהות והערות

[י] כ"ה ברוב הדפוסים וכתב"י, והכ"י בפירושו העתיק כשרתא שכ"ה בגמרא, וכ"ה בכת"י ג' ודפורר ב"ח. וכ"ה בהגהת טעויות למהרש"ל כת"י. ובס"א כתישא:

[יא] "וכתב א"א וז"ל וכ"כ הראב"ד" כ"ה בדפוס מנוטבא ושלוניקי וכת"י פריש: [יב] עיין בשער הציון אות כה שמבאר את שתי הדעות שבטור באופן

שונה מהכ"י:

הדפוס ברזלוצית מס' - להדפוס איכותית הדפוס ישירות מן החברה

טור <מכון שירת דבורה> - ב (או"ח קכח - רמא) יעקב בן אשר (בעל הטורים) עמוד מס': 393 הודפס ע"י או"ח

שהרי כתב לשם (ה"ג) שכן שצטמו כעין שכן המעשה מנכר עליו
 בורא מיני בשמים ומצינו רבינו בסמוך בשמו והיינו כשרתא שאמרו
 בגמרא והיתה גירסתו הלא כשרתא מנכר עליה בורא מיני בשמים וכן
 פירש בית יוסף וכתב עוד שטעמו לפי שהיה זו ריח מהרצה מיני
 בשמים והשתא כיון דנשמן המעשה
 הסירו הבשמים ענינם ולא נשאר
 נשמן אלא הריח אלתא דכשרתא
 להרמב"ם נמי מירי שסינו והסירו
 הנשמים מן השמן ואפילו הכי מנכר
 עליה בורא מיני בשמים להרמב"ם
 ולא דמי לכלים המוגמרים שכתב
 שאין מנכרין עליהם כלל לפי שאין
 שם עיקר טעם אלא ריח בלא עיקר
 עכ"ל דשאני הכא דמעולם לא נכנס
 בכלים עיקר הטעם אלא הריח של
 תמרות עשן מנוחם הנשרף בגחלים
 נכנס בכלים בלעד מה שאין כן בהך
 כשרתא שהכניסו בו עיקר הטעם
 וקלט השמן הריח מעיקר הטעם אף
 על פי שסינו חסוד כאילו נשאר לשם העיקר ואם כן מולק הוא
 הרמב"ם אסבדרא זו האחרונה דאמר דנשמן שצטמו וסינו אין לנכר
 כלל: וצוד לדברי בית יוסף דשמן שצטמו וסינו דינו ככלים שהן
 מוגמרים קשה טובא דנשלתן ערוך כתב כאן (פ"ו) כיון דיש אומרים
 שמנכר על שמן שצטמו וסינו בורא שמן ערב יש אומרים שאינו מנכר
 עליו כלל אם כן ספק הוא ונכון לומר מלהריח בו ונסימן ר"י
 (פ"ג) כתב בכלים המוגמרים שאין לנכר ולא הזהיר שלא להריח בו
 אבל למאי דפירשתי יחא דלכליהו גאונים צריך לנכר על שמן שהיה בו עיקר הטעם וקלט הריח אף על פי שסינו ולא נשאר מן העיקר
 ולא חיישינן לסבדרא האחרונה שאמר שאין לנכר עליו כלל דמידי הוא נגד כל הגאונים דמנכרים לנכר אלא דמכל מקום איכא ספק
 איזו ברכה יברך כשסינו דלהראש"ד ומקל"ת גאונים יברך בורא מיני בשמים ולהראש"ט ולמקל"ת גאונים יברך בורא מיני בשמים ונראה דלהלכה
 יברך בורא מיני בשמים דכל דבר שהוא מקופק בו יברך בורא מיני בשמים ואין צריך לומר שלא יריח בו ודלא כשלתן ערוך מיהו
 בכלים המוגמרים אין צריך לנכר כלל כהרמב"ם דטעמו ונימוקו עמו דפירשתי ודלא כרבינו שהשיג עליו בסיומן שאחר זה ושם (פ"ג ד"ה כתב
 הרמב"ם) יתבאר עוד בס"ד:

והרמב"ם כתב שכן זית שכבשו או שפחנו אותו וכו'.
 נפרק ט' (ה"ג) נראה שהוא מפרש משתא כבישא ומשתא טחינא
 שהשמן זית לבדו בלא שום טעם כובשים או טוחנים אותו עד שריחו
 נודף וכשרתא מפרש שמפטמים שמן בבשמים כמו שכן המעשה ומפני
 שמעורבים בו כמה מיני בשמים מעץ
 ומעשב וממנים אחרים לפיכך מנכר
 עליו בורא מיני בשמים ונראה שהוא
 גורס כשרתא מנכרין עליו בורא מיני
 בשמים וזהו שכתב רבינו ואדוני אבי
 ז"ל (ס"ו) כתב סתם על כולם
 בורא מיני בשמים כלומר שכתב
 כשרתא ומשתא כבישא ומשתא טחינא
 כוליהו מנכרין עליהו בורא מיני
 בשמים וכן כתב הר"ף (ל"א) והטעם
 לפי שהם גורמים כן בגמרא:

ז סימלק וחלפי יבא בורא
 עצי בשמים. נפרק כיצד
 מנכרין (מג:) ופירש רש"י כמו שכתב
 רבינו [ח] וה"ל יונה (שם ד"ה וסמלק)

כתב העין שלו הוא רך ביותר ונקרא רוסמארי"ן ואפילו הכי מנכרין
 עליו בורא מיני בשמים: ופ"ש רבינו בשם רש"י דחלפי יבא
 הוא שבוצ"ת נרד וכו'. ין רש"י צ"ל דבריו עוד וכתב שהוא טעם
 שקורין אישפ"ג ורבינו ירוחם (נ"ו ח"ב ד"ה ריח קמד ע"א) כתב
 דסימלק הוא הנקרא יאסמין בשון ישמעאל: וכתב הרשב"א
 (שם ע"א ד"ה מחי) שם הגאונים דסימלק וחלפי יבא ונרגיס אע"ג

אבל למאי דפירשתי יחא דלכליהו גאונים צריך לנכר על שמן שהיה בו עיקר הטעם וקלט הריח אף על פי שסינו ולא נשאר מן העיקר
 ולא חיישינן לסבדרא האחרונה שאמר שאין לנכר עליו כלל דמידי הוא נגד כל הגאונים דמנכרים לנכר אלא דמכל מקום איכא ספק
 איזו ברכה יברך כשסינו דלהראש"ד ומקל"ת גאונים יברך בורא מיני בשמים ולהראש"ט ולמקל"ת גאונים יברך בורא מיני בשמים ונראה דלהלכה
 יברך בורא מיני בשמים דכל דבר שהוא מקופק בו יברך בורא מיני בשמים ואין צריך לומר שלא יריח בו ודלא כשלתן ערוך מיהו
 בכלים המוגמרים אין צריך לנכר כלל כהרמב"ם דטעמו ונימוקו עמו דפירשתי ודלא כרבינו שהשיג עליו בסיומן שאחר זה ושם (פ"ג ד"ה כתב
 הרמב"ם) יתבאר עוד בס"ד:

ז והרמב"ם כתב שכן זית שכבשו וכו'. פירש בית יוסף שהרמב"ם מפרש משתא כבישא ומשתא טחינא שהשמן זית לבדו בלא שום
 טעם כובשים אותו או טוחנים אותו עד שריחו נודף וכשרתא הוא שמפטמים שמן בבשמים ממנים הרבה כמו שכן המעשה וכו' עין
 שם. ונראה דכל הגאונים מודים לדינו של הרמב"ם בזה דכיון שהשמן עצמו נולד בו ריח טוב על ידי כבישמו וטחינתו פשיטא דמנכר
 עליו בורא מיני בשמים וכן כשמפטמים שמן בבשמים רבים אף על פי שהסירו ממנו כל הבשמים מנכר עליו בורא מיני בשמים כיון
 שקלט הריח מעיקר הבשמים שצטמו בו כעין שכן המעשה וגם הרמב"ם מודה שאם שצטמו השמן בעצי בשמים מנכר עליו בורא מיני בשמים
 ואם בשמויהו בעשבים מנכר עליו בורא עשבי בשמים ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי אלא בפירוש ההלכה ודאי נקטינן
 כהני תרמי פירושם: גם מה שפירשו הפוסקים וה"ר יונה שם רבינו חננאל דמשתא כבישא היינו שכושצין ורד ועצי בשמים וממנים
 הרבה וקולט השומשמן הריח של בשמים וכו' הלכתא היא דכיון דקלט הריח עיקר הטעם מנכרים עליו כמו שמנכרים על הטעם עצמו
 עצי בשמים או עשבי בשמים או מיני בשמים:

וחלפי דיבא בורא עצי בשמים. ולא עשבי וכן הוא בגמרא ובאשכנזי טו
 וזה לשון הגמרא נפרק כיצד מנכרין אמר רב גידל אמר רב הלא סמלק מנכרין
 עליו בורא מיני בשמים אמר רב חננאל אמר רב הלא חלפי דיבא מנכרין עליהו
 עצי בשמים אמר רב וזוהר מאי קרא שאלמר (יהושע ב' ו) והיא העלתם הגגה
 ותטמנם בשמתי העץ ופירש רש"י חלפי דיבא הוא שזלת נרד ועשבי כעין גבעולי
 פשמן ואשכנזי גבעולי דמיקרי עץ. ר' אבהו פירא:

דרישה
 רמז [א] סימלק פירש רש"י עשב שיש בו שש שורות של עץ. וכתב הרשב"א דסימלק וחלפי דיבא ונרגיס אף על גב דאית בהו
 מידי דרכיך לא איכפת לן אלא כיון דמוציא עליו מעצו מברכין בורא עצי בשמים עכ"ל:

חדושי הגהות
 [ח] ברש"י שלפנינו (מג:) איתא עוד סימלק יסמין קורין לו בשון ישמעאל ומדלא העמיקו הטור והבית יוסף ואדריה לקמן בסמוך העמיק הבית יוסף כן
 בשם רבינו ירוחם וכן בשלתן ערוך (פ"ו) העמיקו בשם יש מפרשים (ועיין גמר הגולה) משמע שלא היתה לפנייהם הטעם כרש"י כן: ויש להסיר בזה טענת
 הראש"ם שפרש ואלא (וגרסא ל' ה) דבר המחמיל דודאי וכן קושיית מהרש"א חידושי אגדות סנהדרין (ל"ט) ד"ה סיגלי דוק. ועיין עוד מזה בערוך ערך כספן
 והרמב"ן על החורה שם וכן ליקוטי פרי חדש כאן (דף ה) יש דברים בגו ואין כאן מקום להאריך:

הגהות והערות
 [ג] בדפוס פייבי וכו' פירש "ממנו". ולהלן בס"א "שקלט" "שליקט" "שלוקט": [ד] ברוב דפוסים וכתבתי "שכחשו" ובדפוס פייבי "שכתתו": [טו] ב"ב
 מהר"א מפרג בגליון הטור דפוס פראג, ובראש"ש שלפנינו ליתא. וכתב המצניזי י"ט (ס"ו לו אות פ) שכ"ה ברי"ף ונ"ל להגיה כך בראש"ש: [טז] ו"לא חילק"
 ליתא בדפוס ספר שונוצני ודפוס ב"י: [יז] עיין ברכי יוסף אות ו:

דאית זהו מאי דרכיך לא איכפת לן אלא כיון דמוציא עליו מעט מברכים בורא עשבי בשמים:

ח סגלי בורא עשבי בשמים. גם זה שם:

ט נרגים הגדל בגנה בורא עצי בשמים והגדל בשדה בורא עשבי בשמים. גם זה שם:

פירש רש"י כמו שכתב רמב"ם וכו' ה"ר יונה (שם) הערוך (ערך נרקס).

וכתב עוד ה"ר יונה ויש אומרים אותו שקורין ליי"ו בלעז ויש בכל אחד ששה עלים לבנים. וכבר כתבתי גבי סימלק וחלפי ימא מאיזה טעם מברכין עליו בורא עצי בשמים.

והרשב"א בתשובה (ח"א סי' שט) כתב דטעמא דמפלגין בין גיטותא לדנרגא בברכה משום דגיטותא נעבד ומשקין אותו וגדל ומתקיים

אף על פי שעל מתיבש אבל דנרגא מתיבש כעשב והולך לו:

י ויראה שאם היו לפניו עצי בשמים ועשבי בשמים ומיני בשמים וכו'. כלומר שלכתחלה יברך [יא] מיני בשמים על הבושם שברכתו כן ובנראה זו יפטרנו גם עצי ועשבי הבשמים וכן יראה דעת הרמב"ם שכתב בפרק ט' (ה"ד) היו לפניו בושם שהוא עץ וכו' ומשמע לרבינו דדוקא נקט עץ ועשב דאילו היה צנייהם דבר שאינו עץ ולא עשב היה מברך עליו בורא מיני בשמים ופותר את השאר: אב"י

רצ עמרם כתב שאף על פי שיש לפניו גם כן דבר שאינו לא עץ ולא עשב מברך על כל אחד נרכחו הראויה לו והיינו ודאי לכתחלה דאילו נדיעבד כבר נתבאר (קצ"ב) דעל כולם אם אמר מיני בשמים יא. והשתא יש לומר דהרמב"ם ורצ עמרם לא פליגי דלא נקט הרמב"ם דדוקא עץ ועשב דהוא הדין אם היה צנייהם דבר שאינו עץ ולא עשב דלכתחלה אין אחד פותר את חבירו: ואיני יודע מהיכן היה נראה לרבינו דלכתחלה מברך על מיני הבשמים ופותר את השאר דמאי שנא מברכות הפירות שאף על פי שהאחת נפטרת בברכת חבירתה נדיעבד לכתחלה מיהא לרין לברך על כל אחת ברכה הראויה לה כמו שנתבאר בסיומן ר"י וסיומן ר"ח: כתב הרוקח בזה לפניו עצי

פרישה

אף על פי שלא כיון נהדיא לפטור שלשתן ואף על גב דבכחאי גוונא אמרינן לעיל סיומן ר"י (ב"י ריש קפג) וסיומן ר"א (פרשה אות ה) דכתב כגון שמן ותפוח או ים אש כירך אלגון בורא פרי האדמה לא פטר התפוח אלא אם כן הייתה דעתו עליו יש לומר דשאי התם דהוא מחוסר לקיחה ואכילה דכל חד מינייהו מה שאין כן הכא דבחדא זמנא מריח משלשתן ואפשר דמייירי נמי שכתב מריח משלשתן בשעת ברכה ואם כן פשיטא שאינו דומה לברכת האכילה הנזכר לעיל. ודייק לה להרמב"ם דסבירא ליה נמי הכי מדלא חשיב מיני בשמים שמע מינה משום דמיני בשמים נדיעבד אם כבר בירך עליהן פותר האחרים אבל ע"י ועשבי בשמים מברך על כל אחד ואחד רצ לומר אף אם כבר בירך על אחד חוזר ומברך על השני ומסיק דמדברי רב עמרם לא משמע הכי מדכתב סתמא היו לפניו שלשה מינים וכו' מברך על כל אחד ואחד בפני עצמו ולא חילק דאם עבר ובירך מיני בשמים תחלה דנפטרו שני האחרים שמע מינה דסבירא ליה דברכת הריח כדן ברכת האכילה דמסתמא אין אחד נפטר בברכת חבירו אלא אם כן היה דעתו לפטור האחרים שאינם ממיני אף שנכללים גם כן בברכתו אם היה כוונתו עליו וק"ל:

דרישה

[ב] הגדל בשדה בורא עשבי בשמים. הרשב"א בתשובה כתב דטעמא דמפלגין בין גיטותא לדנרגא בברכה משום דגיטותא נעבד ומשקין אותו ומתקיים אף על פי שעצו מתיבש אבל דנרגא מתיבש כעשב והולך לו: ועיין מה שכתב בית יוסף בשם הרוקח שעצי בשמים קודם לעשבי בשמים וכתב בית יוסף טעמו משום דסבירא ליה להרוקח ככה"ג דבורא פרי העץ קודם לבורא פרי האדמה וממילא נראה דלדידן אף דלא קיימא לן ככה"ג מכל מקום במיני בשמים שהיא כוללת יותר הכל מודים שהיא דומה לברכת שהכל ובורא פרי העץ קודם לה וק"ל:

חדושי הגהות

[ט] בגמרא שלפנינו אימא נרקס וכן גירסת הערוך: [י] רצה לומר נדיעבד אבל לכתחלה ואין לפניו אלא עצי בשמים נראה לו פשוט לרין לברך על כל אחד ואחד (וכן כתב הב"ח) וכן כתב הרמב"ם ואם יש לפניו כל שלשתן לא גילה הרמב"ם דעתו אם יברך לכתחלה בורא מיני בשמים או אם דעתו דהכא נמי לרין לברך על כל אחד ואחד אכן רב עמרם גילה דעתו דאילו היו לפניו כל שלשתן מברך על כל אחד בפני עצמו הכי נראה לי לנאך דברי רבינו ולא כמו שביאר הבית יוסף דעתו ואחר כך הקשה עליו כי לפי מה שביארנו אין להקשות עליו מידי (מהר"ם) והב"ח כתב בדרך אחר ועיין ט"ו (פ"ק יא): [יא] ודא דכתב הבית יוסף פירוש לכתחלה וכו' מוכח כן מדכתב בסמוך אבל רב עמרם כתב וכו' דאילו נדיעבד אפשר דגם רב עמרם מודה דלא ידי כולן ואף על פי שכתב רבינו ובירך וכו' דמשמע דמייירי נדיעבד (פרשה) עיין שם ותחת נפשו:

והקשה עליו דמנא ליה דלכתחלה מנרך על מיני בשמים ופוטור את השאר וכו' ושרי ליה מאריה דהדבר פשוט הוא כדפירשתי: הביאו לפניו הדם ושמן להריח בהן וכו'. סוף פרק כ"ד מברכין (סוף דף מ"ג) פליגי זה בית שמאי וזית הלל ורבן גמליאל הכריע כבית שמאי שכן זכינו לריחו וזכינו לסיכתו הדם לריחו וזכינו לסיכתו לא זכינו ואמר רבי יוחנן הלכה כדברי המכריע ור' פפא עבד עובדא וצריך אהדס גריסא והדר צריך אשמן אמר ליה לא ס"ל למר הלכה כדברי המכריע אמר ליה הכי אמר רבא הלכה כבית הלל ולא היה לאשתמוטי נפשיה הוא דעביד כך כתוב בספרים שלנו וצפירות רש"י וז"ל פירוש רש"י לא אמר רבא הלכה כבית הלל אלא ר' פפא אכסיף לפי שטעה והשמיט עלונו כן עד כאן לשונו. אם כן לפירוש רש"י מנרך על השמן ואחר כך על ההדס וכן פסק בשלטי הגבורים (לא: אות ט) על שם רבינו ישעיה אחרון ז"ל אבל האלפסי פסק כרבא משמע שלא היה גורם

ולא היה וכו' וכן פסקו הרמב"ם והרא"ש וימר הפוסקים: וכו' רבינו הביאו לפניו שמן והדס להריח בהן וכו'. כן כתבו התוספות (שם ד"ה שמן) וזה לשונם שמן והדס האזי שמן להריח הוא דאי להעביר הזהבא הא אמר נפרק אלו דברים (ג:) דאין מברכין עליו עד כאן לשונם אבל רש"י (ד"ה שמן והדס) פירש זה לשונו הביאו לפניו שמן והדס בסוף הסעודה שמן לסוך ידיו להעביר זוהמת האוכלים והדס להריח עכ"ל ופירש הלל פירש רש"י גופיה נפרק אלו דברים (ג:) אלא דאמר רב הונא ושמן העשוי להעביר הזהבא אין מברכין עליו. שמן שמצאים בסוף הסעודה לסוך ידים מזהמות והוא מצושם בבשמים: אין מברכין עליו. ע"ז בשמים אלא בורא שמן ערב מברכין אם שמן של אפרסמון הוא והא דאמר כ"ד מברכין הא מישחא כבישא וטחינא מברכים עליו בורא ע"ז בשמים לא בנא בחוץ הסעודה קאמר אלא בנא להריח עד כאן לשונו. ולגירסת הרא"ש

דמיירי באין ברכותיהן שוות ניחא דאף על פי ידיים מזהמות הן מנרך עליהן בורא שמן ערב אם הוא שמן אפרסמון אבל לגירסת רב אלפס קשה: ובראיה נעני דרש"י היה קשיא ליה לישנא דברייתא הביאו לפניו שמן והדס דמשמע שכן נהגו בכל סעודה להביא לפניו שמן והדס ולא היה צורך הביאו שמן חנינה הדס להריח אבל שמן ואמר שמן היו מצדיקין בכל סעודה לסוך ידיים מזהמות וכו' אבל מיהו הא שמן דפליגי זה בית שמאי וזית הלל אם מנרך עליו בורא ע"ז בשמים ופוטור את ההדס לגירסת רב אלפס אינו מדבר אלא בשמן העשוי מחלה להריח בו אלא דעכשיו הביאוהו לסוך ידיים מזהמות האוכלים לפי שעה וכיון דעשוי מחלה להריח בו חייב לברך עליו. והך דאלו דברים מיירי בשמן העשוי מחלה להעביר הזהבא דכיון דלאו לריחא עבידא אין לברך עליו וגם התוספות (ד"ה שמן והדס) לא פליגי אפירוש רש"י ומפרשים דהאי שמן דפליגי זה בית שמאי וזית הלל מיירי בשמן שנעשה מחלה להריח דאף

דרכי משה

(ב) ופשמע מדברי בית יוסף דנקטינן כדעת רב עמרם מידי דהוי אשאר ברכת פירות אע"ג דאם בירך על כולן בורא פרי האדמה יצא מכל מקום לכתחלה מברך על כל אחד ואחד כמו שנתבאר לעיל סימן ר"א: (ג) אבל הרא"ש חולק וסבירא ליה דיוכל לברך תחלה על איזה שירצה כמו שנתבאר לעיל (סי' ר"א) והוא הדין כאן [יג]:

פרישה

(כד) מברך ע"ז ב"א אחד בפני עצמו. ולא דמי לנכנס לתוכו של נסח שיש בו כמה מיני בשמים מברך מיני בשמים כמו שכתב בסיומן שאמר זה דשאי התם שאינו נוטל בידו שום טעם אלא מריח ממנה מיני בשמים כאחת מה שאין בו הכא שמצדיק לפניו שלשה מינים ונוטל בידו כל מין ומין לברך עליו: (כה) ורב אלפס גורם מברך ע"ז השמן ופוטור ההדס. רש"י דברייתא נקט דבית שמאי גורם כן ובית הלל גורם מנרך על ההדס ופוטור את השמן. בית יוסף. ולפי זה מ"ש מנרך על ההדס מחלה לשון מחלה לא דוקא:

חדושי הגהות

[יג] עיין דרישה וכו' ומגן אברהם (פ"ק טו): [יג] ואף על גב דלעיל סימן ר"א כתב הרא"ש דבדברים שאין ברכותיהם שוות כגון בורא פרי העץ וטורא פרי האדמה אין צוה דין קדימה הואיל והוא מברך על שמיהן איזה מהן שירצה יקדים שאלי הכא דברכת הדם חשונה יותר והוי כברכת טורא פרי האדמה ושהכל (מהר"ם) וכן כתב פרישה ועיין מגן אברהם (פ"ק טו):

יב ומברכין על המוגמר מי
מאימתי מברכין על הריח מששת
והא לא קא ארז אמר ליה וליטעמין
והא לא אכל אלא דעתיה למיכל

יג ומברכין על המגמר
 בדרך שמברכין על המגמר
 אם היה בעין וכו'. גם זה עס כל
 המוגמרות מזכרין עליהם תורא עלי
 בשמים חזק ממושק"ו שמין מה הוא
 שמזכרין עליו תורא מיני בשמים
 ופירש רש"י (ד"ה) מזכרין עליהן
 תורא עלי בשמים. ואף על פי שגשרף
 ואינו נעין אלא שהתימור עולה [יד]:
 ומה שכתב רבינו שאם הוא
 עשב מברך בורא עשבי בשמים.
 פשוט הוא:

יד(ב) אם מצרכין על ריח הפח
לכתוב בסימן רל"ו (מו):
ד"ה כחוד ככלט) בל"ד:

ר"ז א הנכנס לענותו של
בשם שיש בו מיני
בשמים מברך בורא מיני
בשמים. כנר נתבאר נסמך ר"ז
(קנ"ג ד"ה ויראה): ופ"ש ישוב
שם כל היום כולו אינו מברך
אלא אחת נכנס ויוצא מברך

על כל פעם ופעם. נפרק אלו דברים (ג.): ומ"ש רבינו בשם ה"ר מאיר מרוסנבורק (ברכות מהרי"א) דדוקא בש"א היה דעתו לחזור אבל אם היה דעתו לחזור לא יברך דהא לא

אפס דעתיה. כן כתב שם המרדכי (סי' קפח):

דרכי משה

טועה דפת לאו ברשם הוא וכן שמעתי מרבותי ויש אומרים שמברך
בו נותן ריח טוב בפת שהרי יש לו ריח טוב וערב בעודו חם עכ"ל
ארחות חיים ואני אומר שאף על החם לבי נוקפי לברך עליו כלל
דאם כן לא לשתמיט תנא או אמורא להזכירו בכלל הדברים שיש
להם ריח טוב עכ"ל ב"י. וכתב עוד דאף מאן דסבירא ליה דמברכין
עליו היינו דוקא כשהוא חם דכשאינו חם אין לו ריח כלל והוי ברכה
לבטלה עכ"ל:

(ד) **כתב הכל** בו (ס"ד כ"ג) דהמריח בפת ונהנה בו מברך בורא מיני בשמים ולכן יש מקומות כשאין להם בשמים במוצאי שבת מבדילין ומברכין על הפת וכן כתב אבודרהם (הל' הבדלה ע"פ קפח) לברך על פת חם שריחו נודף אלא שנראה מדבריו שאינו מברך בורא מיני בשמים אלא שנתן ריח טוב בפת וכן כתב בית יוסף סוף סימן רצ"ז (ד"ה כתוב בכלבו) וכתב עוד וז"ל וכ"כ בארחות חיים (הלכות ברכות אות מ"ב) בשם ה"ד יחיאל מפרי"ש המברך על הפת בורא מיני בשמים

פרישה

ואחר כך על השמן דברכת היין חשובה ומתעוררת: (מ) וסברכין על' הדגנא וכו'. פירוש מברכין כשעלה הקיטור וכו'. בסומן ר"י כתב י"ת יוסף (מז) ד"ה כתוב גמל טו) בשם כמה גדולים שהמריח צפת חס י"ש לו לנרך שמן ריח טוב צפת וי"ת יוסף כתב מדלא מוכר בגמרא דלין לו לנרך לכן טוב שלא יריח צפת:

דרישה

או חולה וזקן דאז ודאי יחזור למקומן אין צריך לחזור ולברך אף בדברים שאין טעונין ברכה במקומן וכמו שכתב רמ"א בהדיא שם (סי' הכא נמי כיון דדעתו לחזור לחיות של בשם ימחשב כהניח שם חברים דהא לא שייך לומר שסיית דעתו מכאן ויריה במקום אחר שריח כזה אינו נמצא במקום אחר כמו בהניח חברים שהן גורמים שוראי יחזור לכאן אבל אין לומר שגם בדברים שאין טעונין ברכה במקומן כל שדעתו מתחלה בשעה שיצא לחזור אין צריך לחזור ולברך דזה אינו דהא אמרינן שם דשינוי מקום הוי כהיסח הדעת משמע דשינוי מקום דאע"ג דלא

ר"ז [א] **הנכנס לחנותו וכו' עד מיני בשמים.** עיין בסימן רט"ו (בפרישה אות כז) שכתבתי שאפילו רב עצמים שסבירא ליה בשש לפניו שלשה מיני בשמים שמכרך על כל אחד ואחד ברכה הראויה לו מודה בהא כיון שאין מביאין לפניו כל מין ומין אלא הריח בא מכל מיני בשמים יחד וק"ל: [ב] **אבל אם היה דעתו לחזור לא יברך דהא לא הסיח דעתו.** ולא דמי לזכרים שאין צריך ברכה במקומן דאפסיקא הלכתא לעיל סימן קע"ח דמי שמשנה מקומו ויוצא אף שחזר צריך לחזור ולברך דהא קיימא לן גם שם דאם הניחו שם מקצת חכמים

חדושי הגדות

[יד] חוץ ממושק מושג"א בלעז שהוא מן היה מן הרע"י של היה (לשון רש"י שלא העמיק הדין יוסף): ובריש הסמ"ח נוסחא הטור שהוא מין היה ב"ד דין מ"ס ל"ח והנוסחא היותר נכונה בלא יו"ד לפי שהמושק איננו היה בעצמה כי אם יוצא מן החיה בן כחצ המעדני יום טוב (פי' לה אית ג) והב"ח ושיני כנסת הגדולה. עוד שם בטור אימא נוסחא זיעת היה ומסרואי להיות הנוסחא לואת היה כמ"ס וכן הסכים הדין כי בן מלא כתוב במקלח ספרי רבנו וכן כתב השערי כנה"ג ע"פ:

הגהות והערות

ר"ז א] בכמה דפוסים "אינו צריך לברך אלא אחת". וככתב בהגות טעויות למהרש"ל כתי' שצ"ל אינו מברך וכו': *א] שם הגוסס "לחזור מיד" וכן לקמן "לחזור מיד" וכ"ה בחשב"ץ קטן סי' שכב ד"ה המריח:

ב ומו"ש ושמן העשוי להעביר הוזהמא שלא נעשו אלא להעביר ריח רע. כך הוא לשון הרמב"ם סוף פרק ט' ומשמע שאינו מפרש דהאי שמן נא להעביר מידיו וזהמא האוכלין כפירוש רש"י (נג. ד"ה שמן) דאין שם ריח רע אלא רנונו לומר אדם שגופו מזויע הרבה ונריך לטון גופו בשמן להעביר הוזהמא מכל גופו דכיון דהויעה ריחו רע אם כן הסיכה נעשה להעביר ריח רע וכבר כתבתי בסוף סימן הקודם ליישב פירוש רש"י:

ג כתב הרמב"ם ובן המריח בכלים שהן מוגמרין וכו'. הקשה צ"ח יוסף דנסימן רט"ז גבי כשרתא כשסינו אותו דכתב רבינו דיש אומרים דאין מברכין עליו כלל כיון שאין לו עיקר הריח ליה לרבינו לכתוב לשם ואינו מצין דבריו וכו' דכתב כאן אדברי הרמב"ם וכן הקשה גם מורינו הרב ר' אברהם מפראג ופירך מהרש"ל ז"ל (מהדושי לטור) דגבי כשרתא הנשמים שנוחשים בשמן לאן לריחא עבדא אלא לטעמא עבדא שיהא טעם השמן מנוחש מהנשמים והריח אגב אורחיה הוא הילכך כשסינו ואין בשמן נשמים ענאם סבירא לכו ליש אומרים דאין

לברך על הריח של השמן כיון דהאי ריחא לאו לריחא עבדא מה שאין כן בשלל סינו דמברך על הנשמים ענאם שמוחשים בשמן ומעלין ריח טוב אבל גבי כלים המתגמרים נעשה המוגמר כדי שיחששו הכלים ויעלו ריח טוב אם כן נעשה להריח ויש לברך עליו. ולפע"ד נראה דאין כאן קושא ולא נריך לחיזוק דהא לעיל כתב רבינו במסקנא ואדוני אבי כתב סתם על כולם בראש עניי בשמים ולא חילק עד כאן לשונו אם כן כבר דחה גם דעת יש אומרים דבריו הראש"ש ולא היה לריך לדחותו נכבדתו אבל גבי כלים המתגמרים דלא דיבר מזה הראש"ש השיג על הרמב"ם מסבדתו. מיהו לא קיימא לן בזה כדכינו אלא כהרמב"ם וכדפרישית נסימן רט"ז סעיף ו' עיין שם:

דרכי משה

השמן ולא נשאר בשמן רק קליטת הריח בזה מודה רבינו בעל הטור דריח שאין לו עיקר כהאי גוונא דאין מברכין עליו אבל הכא שהבשמים נשרפו ונתהפכו ונעשו ריח ואותו ריח הוא כעיקר הבושם ולכן סבירא ליה דמברכין עליו כן ג"ל דעת בעל הטור והיא סברא נכונה לדעתי [ג]:

פרישה

ריז (ב) אין מברכין על הבשמים ש"ח בתים. עיין נסימן רט"ז שמתקן וכתב דכשן למטה ממטו של מת נריך לברך דאמרין לברך החיים הם עשויים: (ג) והרי נהנה וראוי ג' לברך עליו. ול"ע מאי שגא מהא דלעיל נסימן הקודם (קנז): דלכא ענא נעין שיהא עיקר קיים קצת וכו' ואמר זה כתב יש אומרים שאין מברכין כלל וכו'. ר' אברהם פראג. גם בית יוסף חמה ע"ז שלמה חמה על דברי הרמב"ם יותר מעל דברי יש אומרים דלעיל ולע"ד נראה ליישב קצת דמחלוקת חקונו הוא עשוי לכך שלא יהא לו עיקר ואי לא יברך לעולם יהנה בהנאה זו ולא יברך מה שאין כן

דרישה

הסיח דעתו אלא דעתו לחזור אפילו הכי צריך לחזור ולברך ועוד דהא הניח שם חברים וקא אמרין דאין צריך לחזור ולברך ובהניח שם חברים ודאי דעתו לחזור ומשמע הא לא הניח שם אף שדעתו לחזור צריך לחזור ולברך. גם אין להקשות מאי שנא ממי שלבש טליתו ופושטו ונכנס לשוק או לבית הכסא שפסק בית יוסף לעיל סימן ח'

חדושי הגהות

ריז (א) רצונו לומר אדם שגופו מזויע הרבה ונריך לטון גופו בשמן להעביר הוזהמא מגופו כיון שהויעה ריחו רע אם כן הסיכה נעשה להעביר ריח רע (ב"ח) ולכן אף בראשיתו ערב אין לברך (ומטאור בזה דעת רש"י ותוספות שם מג: ד"ה שמן) ועיין מגן אברהם (פ"ק ה' דוק): [ג] עיין פרישה: וכו' וט"ז (פ"ק ה' ג): [ג] עיין פרישה:

הגהות והערות

[ב] בדפוס ספרדי וכת"י פריש"ה שהם מגומרים: [ג] בכת"י "צריך לברך" ושם מגיה כך בטור וכעין מש"כ בדרישה סי' רכג אות א:

ד—ו בשמים של עבודה זרה ושל ערוה אין מברכין עליהם וכו' לפיכך מסיבה של גוים וכו'. מה שקשה מצד רצונו שהוא סותר למ"ש צמ"ח רמ"א נמצא לשם (ס"ג) וצמ"ח רמ"א (ס"ג) ע"ש נמצא באריכות: נתערב ריח וכו' כתב הרמ"ה שהולכין אחר הרוב. תימה למה לא כתבו על שם הרמב"ם שכתב כך בסוף פרק ט' ממש וקצוב נעני דטעות סופר הוא ולפיכך לומר במקום הרמ"ה הרמב"ם:

ריח א הרואה מקום וכו' עד ואז הם חובה כמו בפעם ראשונה. כתב בית יוסף שהרמ"ה מולק להראש"ד בתרמי שהראש"ד סובר דנפסע ראשונה בלבוש הוא חובה והראש"ה סובר דכל שלשים ושלשים הוא חובה ועוד להראש"ד רשות הוא לנכך אפילו חזר וראה מולק שלשים ולהראש"ה אסור מולק שלשים ע"כ ונפסע"י דאילו מולק אלא נמצא להראש"ד דמנכך בפעם ראשונה בלא שם ומלכות אף לאחר שלשים יום אינו אלא רשות

ד—ה בשמים של עבודה זרה ושל ערוה אין מברכין עליהם לפי שאסור להריח בהם: ו לפיכך מסיבה של גוים אין מברכין על בשמים שלהם דסתם מסיבתן לעבודה זרה: ו היה הולך חוץ לדרך והריח ריח אם רוב העיר גוים אינו מברך ואם רובה ישראל מברך: ה נתערב ריח שמברכין עליו בריח שאין מברכין עליו כתב הרמב"ם ה' שהולכין אחר הרוב:

הלכות ברכות הראייה

סימן ריח

פרטי רמזי דינים המבוארים בזה הסימן

(א) הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל חייב לברך: בכל הכרכות צריך להזכיר שם ומלכות: (ב) אם צריך לברך על מקום שנעשה בו נס בכל פעם שרואהו ומי מברך עליו: (ג) מי שנעשו לו נסים הרבה כיצד מברך כשמגיע לאחד מהם: (ד) אם מברך על נס רבו או של אדם מסויים או של שבטים: (ה) הרואה אשתו של לוט מה מברך:

א (ה) הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל כגון מעברות הים ומעברות הירדן ומעברות נחלי ארנון (ו) ואבני אלגביש של בית חורון ואבן שביקש עוג מלך הבשן לזרוק על ישראל ואבן שישב עליה משה בשעה שעשה מלחמה עם עמלק וחומת יריחו מברך (ז) ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שעשה נסים לאבותינו במקום הזה וכן בכל הברכות צריך להזכיר בהם שם ומלכות וכן כתב הרמב"ם ז"ל (ד) לאפוקי מדברי הראב"ד ז"ל שכתב שאין צריכות שם ומלכות:

א הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל כגון מעברות הים ומעברות הירדן וכו'. צריכת צפרק הרואה (מ). וכו' רבינו וכן בכל הברכות צריך להזכיר בהם שם ומלכות. היינו לומר דאפילו בברכות הראשית נענין שם ומלכות לאפוקי מהראש"ד (כ) שהגמ"ל למאור צ"ח (מ). סקוצר דאע"ג דנשאר ברכות נענין שם ומלכות בברכות הראשית כיון שאין אלא שם והודאה בעלמא אין צריכות שם ומלכות והתוספות (שם ד"ה הרואה) וה"ר יונה (מג. ד"ה אמרי) והראש"ה (ס"ה) והרשב"א (שם ד"ה הרואה) והמרדכי (ס"ה) צפרק הרואה הסמיכו לדעת הרמב"ם (פ"ה) דנברכות הראשית נמי נענין שם ומלכות וכתב דהדיא אמרו בירושלמי (ברכות פ"ט ה"א) כן ובתפוצות (כלל ד ס"ה ג) ג"כ כתב הראש"ה שאלוהו על צרכת הים והקשת והדומה להם אם צריך שם ומלכות והשיב דע לך כי כל רשותינו כתב כן וגם נהגים כן להזכיר בהם שם ומלכות ואין לחוש לדברי הראש"ד דברים הללו ע"כ:

פרישה

כדי שינעמו הכלים וק"ל: ושל ערוה וכו'. הא דנשמים של ערוה הם דברי הרמב"ם צפרק ט' והרשב"א כתב בתשובה לא ידעתי מאין לו לרז ז"ל שלא ידעתי לו מקום ואולי של ערוה ממש ומפני שעשוין להעביר את הזהמא ומירוח זה אינו שהרי הרמב"ם כתב צהדיא שם צפרק ט' דין ח' ז"ל ובשמים של ערוה מן העריות אין מברכין עליהן לפי שאסור להריח בהן עכ"ל הרי שחלי באיסור להריח בהן ולא נמה שעשוין להעביר את הזהמא אבל לאי נמי שכתב הרשב"א מיושב לשון הרמב"ם זה לשון אי נמי שהן עשוין לעבירה להטיל ארס של יצר הרע. וה"ר דוד אבודרהם פירש כגון קופה של בשמים תלויה בנאורה או שאומות צדה או צפיה ואסור להריח בנאורה בשמים שמה יצא ליד הרגל נשיקה או קירוב נשך:

ריח (ה) הרואה [וכו'] מעברות הים וכו'. פירש רש"י מקום

חדושי הגהות

[ד] והו דוקא כשיגיע עמנו להריח זה אבל אם אינו מכין להריח רק שנהננו למקום האשה שם נדה נמן ריחה לנכך (שירי כנה"ג סימן של"ו) ויאל לן מזה דהנכנס בשבת לגינה של הדסים ואחרונים אם הריח נא כנגדו מעמנו לנכך ואם יראה להגיע עמנו להריח בהן בין נהגם לדעת הר"ם והר"ן והים של שלמה בין נאחרות לדעת הר"ף והרמב"ם והראש"ה אסור שמה יקנזן (גם זה מדברי שירי כנה"ג סג). [ה] צ"ח אף כשאינו מכין להריח אלא שנהננו בלבוש נא הריח כנגדו אסור לנכך כיון דלאו לריח עבד (גם זה שם) ועיין ט"ו (פ"ה) ומגן אברהם (פ"ה) צ"ח (ה) צ"ח סבא זו אף שלא במקום ערוה ממש כגון שהיא בנאורה או צדה אסור וכן בשל ערוה דוקא משום דעבירה בענין שמיני צננות ירושלים והיו כמו עבודה זרה וק"ל:

הגהות והערות

[ד] כ"ה בכתב"י ובדפוסים קדמונים, אבל בדפוסים ב"י וב"ח ופראג "הרמ"ה" וכבר כתב הב"ח שצ"ל "הרמב"ם" וכן הוגה בדפוסים האחרונים: